

Utrikesutskottets betänkande**1979/80: 22****med anledning av motioner om nedrustning m. m.****Motionerna**

I motion 1979/80: 415 av Lars Werner m. fl. (vpk) föreslås att riksdagen beslutar

1. att uttala att Sverige i det fortsatta arbetet i olika nedrustningsorgan kraftfullt verkar för att nya typer av kärnvapen, som t. ex. neutronbomben, förbjuds.

2. att hos regeringen hemställa att denna skall uttala ett fördömande av NATO:s beslut om inrättande av ett kärnvapenbärande raket- och robot-system i Europa.

3. att hos regeringen hemställa att denna tar initiativ i internationella organ som syftar till att begränsa kärnkraftsteknologins och därmed kärnvapnens spridning.

4. att hos regeringen hemställa om åtgärder för att Sverige inte skall bidra till spridningen av kärnkraftsteknologin.

5. att uttala att en svensk nedrustning är en förutsättning för ett kraftfullt agerande för internationell nedrustning.

(Övriga yrkanden i samma motion har behandlats av utskottet i UU 1979/80: 19.)

I motion 1979/80: 809 av Birgitta Hambræus m. fl. (c) hemställs att riksdagen beslutar anhålla att regeringen rekommenderar Sveriges FN-delegation

1. att arbeta för att IAEA ombildas till ett organ med enda uppgift att motarbeta atomvapen.

(Yrkande 2 i samma motion har behandlats av utskottet i UU 1979/80: 20.)

I motion 1979/80: 1130 av Olof Palme m. fl. (s) hemställs

1. att riksdagen begär att regeringen genomför en kartläggning och analys av rustningssituationen och utarbetar ett samlat förslag för nedrustning och andra rustningsbegränsande åtgärder med målet ett kärnvapenfritt Europa.

2. att riksdagen uppmanar regeringen att i samband med ESK-mötet i Madrid inbjuda till en europeisk nedrustningskonferens i Stockholm.

I motion 1979/80: 1621 av Sture Korpås m. fl. (c) hemställs

2. att riksdagen uttalar att Sverige i FN och andra organ bör verka för en internationell överenskommelse om stopp för upparbetning av använt kärnbränsle.

3. att riksdagen hos regeringen hemställer att möjligheterna att inrätta en lekmannastyrelse för FOA prövas.

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i motionen beträffande det svenska arbetet för rustningsbegränsningar.

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i motionen beträffande den säkerhetspolitiska situationen i Europa.

(Övriga yrkanden i samma motion har behandlats av utskottet i UU 1979/80: 19 och 20.)

Bakgrund

Utskottet har senast behandlat internationella nedrustningsfrågor i betänkandena UU 1977/78: 12 och UU 1979/80: 4. Vissa anslagsfrågor på området, föranledda av budgetpropositionen, behandlades i betänkande UU 1979/80: 19.

I betänkande UU 1977/78: 12 uppehöll sig utskottet med viss utförlighet vid bl. a. frågor om neutronvapnet, möjligheten av svenskt deltagande i Wienförhandlingarna om styrkereduktioner i Centraleuropa (MBFR) samt inrättande av en kärnvapenfri zon i Norden.

I betänkande UU 1979/80: 4 lämnades inledningsvis en redovisning av den internationella utvecklingen på nedrustningsområdet sedan år 1978. Där erinrades om det handlingsprogram som blev resultatet av det extra mötet med FN:s generalförsamling för nedrustningsfrågor under försommaren 1978, om det nya maskineriet för nedrustningsarbetet – med bl. a. ett delvis nytt förhandlingsorgan, nedrustningskommittén (Committee on Disarmament, CD) med 40 medlemmar, däribland Sverige – samt om de oförminskade svenska strävandena att särskilt inrikta nedrustningsarbetet på

- slutförande av förhandlingarna om fullständigt provstopp (Comprehensive Test Ban, CTB)

- slutförande av SALT II (Strategic Arms Limitation Talks) och uppföljning av detta genom ett SALT III

- framsteg i frågan om truppereduktioner i Europa
- försök att nå enighet om ytterligare förtroendeskapande åtgärder (Confidence Building Measures, CBM) inför den Europeiska säkerhetskonferensens (ESK) uppföljning i Madrid under hösten 1980
- förbud mot produktion och lagring av kemiska vapen.

Utskottet konstaterade i betänkande 1979/80: 4 att framstegen på det internationella nedrustningsområdet under 1970-talet varit blygsamma och att särskilt under år 1979 – som inför utskottet karakteriserats som ett förlorat år för nedrustningsarbetet – inte noterats några nämnvärda konkreta framsteg.

Med anledning av motioner om inriktningen och en långsiktig planering

av de svenska insatserna i det internationella nedrustningsarbetet gav utskottet som sin mening regeringen till känna vad utskottet anfört, bl. a. i följande avsnitt:

Det är emellertid inte i brist på initiativ, tekniska förslag och utredningar som det internationella nedrustningsarbetet stått praktiskt taget stilla under den närmast förflutna perioden. Orsakerna har bl. a. att göra med brist på förtroende mellan länderna och avsaknad av politisk vilja att bryta rustningsutvecklingen. Kärnvapenstaterna och i synnerhet de två supermakterna har ett grundläggande ansvar för den i längden ohållbara situationen. Utan deras medverkan och goda vilja kan knappast några resultat av betydelse uppnås. Sveriges möjligheter att på något avgörande sätt påverka den internationella utvecklingen på nedrustningsområdet är begränsade. Denna begränsning hindrar emellertid inte att behov finns av en långsiktig planering vad gäller Sveriges egen medverkan i det internationella nedrustningsarbetet. Flexibilitet och beredskap inför nya förslag och situationer, ofta initierade av stormakterna, är nödvändig, särskilt i de fall initiativ på nedrustningsområdet kan tänkas få återverkningar på vår egen säkerhetspolitiska situation.

— — —

Det är angeläget att våra insatser i det internationella nedrustningsarbetet fullföljs och om möjligt intensifieras. Även om de internationella framstegen under 1970-talet varit blygsamma, motiverar rustningsspiralen förstärkta svenska insatser i arbetet för internationell nedrustning. Utskottet utgår från att regeringen vidmakthåller en handlings- och utredningsberedskap inför den framtida utvecklingen som den kan bedömas.

Det ökade sambandet mellan den svenska säkerhetspolitiska planeringen och skeendet på nedrustningsområdet speciellt i Europa talar för långsiktighet i agerandet vid de internationella förhandlingarna. Det framgår såväl av 1978 års försvarskommittés betänkande (SOU 1979: 42) som av föredragningar som gjorts inför utskottet. En vidare samordning av forsknings- och utredningsresurserna liksom målmedvetna flerårssatsningar på projekt som kan föra dessa förhandlingar framåt synes önskvärda inför 1980-talet. Utskottet förutsätter att regeringen vidtar de åtgärder som krävs för att på lämpligt sätt förstärka den långsiktiga planeringen av de svenska nedrustningsinsatserna.

Utskottet

Den internationella situationen har sedan riksdagen behandlade betänkande UU 1979/80: 4 undergått en klar försämring. Sovjetunionens installerande av nya medeldistansrobotar i Östeuropa har mötts av ett NATO-beslut i december 1979 om motåtgärder på samma område. Den sovjetiska militära inmarschen i Afghanistan och de internationella reaktionerna på denna, liksom händelserna i Iran, har ytterligare försämrat förutsättningarna för framsteg på nedrustningsområdet. Samtidigt framstår det som utomordentligt viktigt att den internationella dialogen — inte minst mellan supermakterna — vidmakthålls. Ett avbrytande av kontakterna skulle öka riskerna för missförstånd och överreaktioner. Detta har också understrukits från svenska regeringens sida. I regeringsdeklarationen vid utrikesdebatten i riksdagen den 12 mars 1980 heter det bl. a.:

Vad vi förordar är en politik inriktad på sakliga överläggningar i frågor som ytterst handlar om alla nationers gemensamma intresse av att överleva.

Det är t. ex. viktigt att de sovjetisk-amerikanska samtalen om begränsning av de strategiska kärnvapnen, SALT, förs vidare.

Sverige har vädjat till USA och Sovjetunionen att iaktta bestämmelserna i SALT II-avtalet trots att ratifikationen tills vidare uppskjutits. Vi har också vädjat till parterna att snarast inleda förhandlingar om begränsning av kärnvapnen i den europeiska regionen. Vi accepterar inte tanken att dessa förhandlingar måste ligga nere i avvaktan på SALT II-avtalets ratifikation.

I en tid av växande motsättningar mellan supermakterna kräver Europas säkerhet ökad uppmärksamhet.

Dess bättre har diskussionerna på nedrustningsområdet dock inte avstannat.

I mars i år ägde den första granskningskonferensen rörande tillämpningen av konventionen om biologiska och bakteriologiska stridsmedel rum i Genève. Sverige drev därvid särskilt frågan om klagomålsproceduren och nådde viss framgång.

Nedrustningskommittén (CD) fortsätter sitt arbete, med huvudsaklig inriktning på ett fullständigt provstoppsavtal (CTB), förbud mot produktion och lagring av kemiska vapen samt ett sovjetiskt-amerikanskt textutkast om förbud mot radiologiska vapen. Några egentliga framsteg har dock ännu inte gjorts. Vid kommitténs öppnande sade utrikesminister Ola Ullsten bl. a.:

De förhoppningar som väcktes i början av sjuttioalet kommer vi inte att på lång tid få uppleva igen. 1979 var ett år av upprustning, inte nedrustning. Växande militärbudgetar, nya kärnvapenbeslut och ökad social, politisk och religiös oro bevitnade vi förra året tillsammans med direkt militär aggression både mellan och inom olika länder.

De framsteg som nåddes med avtalet om begränsning av strategiska vapen (SALT II) måste USA och Sovjet hålla fast vid och slutligt godkänna. Om SALT II-avtalet överges skadas allvarligt strävandena till nedrustning.

För första gången deltar Folkrepubliken Kina i kommitténs arbete. Därmed är samtliga kärnvapenmakter representerade.

Senare under året är tre viktiga konferenser med svenskt deltagande planerade:

- den andra granskningskonferensen för icke-spridningsavtalet (Non-Proliferation Treaty, NPT) i augusti/september i Genève
- den andra konferensen rörande vissa särskilt inhumana vapen i september/oktober i Genève
- den andra uppföljningskonferensen för säkerhets- och samarbetsavtalet (ESK) i september och november i Madrid.

Särskilt ESK-mötet har betecknats som en prøvosten. I den nyss-nämnda regeringsdeklarationen heter det vidare bl. a.:

Det internationella klimatet för detta möte, avsett att vara en manifestation för samarbetssträvandena mellan Öst- och Västeuropa, är av naturliga skäl inte det bästa. Vad vi kan hoppas på är dock att ingendera supermakten vill ta ett misslyckande på sitt ansvar. Det blir en angelägen uppgift för Väst- och Östeuropas stater – inte minst för de neutrala och alliansfria – att utnyttja det förhandlingsutrymme som kan finnas och söka förmå supermakterna att befästa och vidareutveckla de resultat som hittills uppnåtts.

Utskottet anser för sin del att det är utomordentligt viktigt att ESK-mötet kommer till stånd som planerat och att de 35 deltagarstaterna genom ett aktivt och konstruktivt agerande söker återskapa förtroendet sinsemellan. Sverige har, liksom andra alliansfria stater, därvid ett särskilt ansvar.

I detta sammanhang förtjänar nämnas två FN-studier av stort principiellt intresse för Sverige, nämligen en studie om regional nedrustning och en om förtroendeskapande åtgärder. Vi är aktivt engagerade i två andra viktiga FN-utredningar på nedrustningsområdet. I den ena utreds, under ordförandeskap av statssekreterare Inga Thorsson, sambandet mellan nedrustning och utveckling. Denna utrednings slutrapport skall föreläggas FN:s generalförsamling år 1981. Den andra FN-studien, som tillkommit på svenskt initiativ och leds av FN-ambassadören Anders Thunborg, har i uppdrag att söka kartlägga kärnvapensituationen i världen, dvs. existerande kärnvapens antal, typer och prestanda, samt vilka tendenser som föreligger när det gäller forskning och utveckling m. m. Undersökningen väntas föreligga klar under hösten 1980 och torde bl. a. innehålla faktaunderlag om kärnvapnen i Europa.

I s-motion 1130, yrkande 1, hemställs att regeringen genomför en *kartläggning och analys av rustningssituationen och utarbetar ett samlat förslag för nedrustning och andra rustningsbegränsande åtgärder med målet ett kärnvapenfritt Europa*.

I motion 1621, yrkandena 5 och 6, föreslås att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i motionen beträffande det svenska arbetet för *rustningsbegränsningar resp. den säkerhetspolitiska situationen i Europa*. I motionen understryks att den nya öppning som 1978 års extra möte med FN:s generalförsamling om nedrustningsfrågor innebar måste tas till vara. Det är, heter det vidare, angeläget att verka för att ESK-mötet i Madrid i höst följer upp de förtroendeskapande åtgärder som framkom ur de föregående konferenserna i Helsingfors och Belgrad.

Utskottet konstaterar inledningsvis att den senaste tidens internationella utveckling med växande motsättningar mellan supermakterna kräver ökad uppmärksamhet på riskerna för en stormaktskonflikt i Europa. Skarpare skärningslinjer för stormakternas strategiska intressen än som tidigare varit fallet har dragits upp.

Kapprustningen såväl med kärnvapen som konventionella vapen har under de senaste åren kraftigt ökat i Europa. Europas stater har därför ett större intresse än någonsin att slå vakt om sin säkerhet och söka förhindra att utvecklingen råkar ur kontroll till följd av supermakternas åtgöranden.

Det är naturligt att en ökad uppmärksamhet på Europas säkerhet också återspeglas i den svenska nedrustningspolitiken. Sverige har genom sin alliansfria ställning, sin traditionella medverkan i fredsarbetet och sin tekniska kapacitet nått en framträdande position i det internationella nedrustningsarbetet och har därmed särskilda förutsättningar till aktiv medverkan. Detta kräver en hög grad av flexibilitet och beredskap hos den svenska regeringen inför uppkommande förslag och situationer liksom ett intensifierat arbete på egna initiativ. Ett sådant arbete pågår också, särskilt inom området förtroendeskapande åtgärder. Sverige förbereder sålunda, tillsammans med andra alliansfria stater, en serie förslag i detta hänseende att föreläggas ESK-mötet i Madrid i höst.

Utskottet förutsatte i sitt ovan citerade betänkande UU 1979/80: 4, vilket av riksdagen gavs regeringen till känna (rskr 37), att regeringen vidmakthåller en handlings- och utredningsberedskap inför den framtida utvecklingen som den kan bedömas, samt att regeringen vidtar de åtgärder som krävs för att på lämpligt sätt förstärka den långsiktiga planeringen av de svenska nedrustningsinsatserna.

Utskottet utgår ifrån att regeringen i linje med vår traditionella aktiva medverkan i det internationella fredsarbetet och i enlighet med utskottets uttalade och av riksdagen godkända önskemål fortsatt vidmakthåller hög aktivitet, såväl beträffande kartläggningar och analyser av rustningssituationen som i fråga om initiativ och förslag i syfte att söka bryta den fortgående rustningsspiralen. Utskottet anser att ett framtida kärnvapenfritt Europa därvid bör vara en målsättning.

Med hänvisning till det anförda anser utskottet syftet med yrkande 1 i s-motion 1130 och yrkandena 5 och 6 i motion 1621 tillgodosett.

I yrkande 2 i s-motion 1130 hemställs att regeringen i samband med ESK-mötet i Madrid inbjuder till en *europaisk nedrustningskonferens i Stockholm*.

Regeringen har anslutit sig till denna tanke. I den ovan nämnda regeringsdeklarationen den 12 mars 1980 sade utrikesminister Ola Ullsten, med hänvisning till nu ifrågavarande motion, följande:

Från regeringens sida har vi välkomnat tanken på en sådan Europakonferens. Den kan om den förbereds väl och arrangeras vid rätt tidpunkt erbjuda nya vägar för att hejda rustningarna i Europa. En europeisk nedrustningskonferens måste dock ses i ljuset av nu pågående eller planerade förhandlingar på nedrustningsområdet. Det skulle sannolikt vara till fördel för möjligheterna att nå konkreta resultat vid en sådan konferens om de s. k. MBFR-förhandlingarna i Wien, ESK-processen och diskussionerna om ett SALT III dessförinnan gjort vissa framsteg.

Givetvis måste också omfattande diskussioner till för att bestämma syftet med en sådan konferens. Regeringen kommer att diskutera denna fråga med andra länder och på allt sätt söka bidra till konstruktiva lösningar.

Den dag de politiska förutsättningarna för en europeisk nedrustningskonferens föreligger är Sverige berett att stå som värd för konferensen och verka för dess genomförande och framgång.

I kommunikén från det nordiska utrikesministermötet i Helsingfors den 27–28 mars 1980 heter det bl. a.:

Ministrarna tog del av det svenska erbjudandet att åta sig värdskapet för en europeisk nedrustningskonferens, när förutsättningarna för en sådan konferens föreligger. De ansåg att Sverige vore väl ägnat att utöva värdskapet för en dylik konferens.

Vid ett möte med Europarådets utrikesministrar i Lissabon den 10 april uttalade sig den svenske utrikesministern för att en europeisk nedrustningskonferens, omfattande både kärnvapen och konventionella vapen, borde komma till stånd. Den måste emellertid förberedas väl och hållas först när utsikter till konkreta resultat kunde väntas föreligga. Sverige erbjöd sig också att vara värd för konferensen. I kommunikén efter Lissabonmötet konstateras att ett mandat för en nedrustningskonferens bör överenskommas vid ESK-mötet i Madrid. Konsultationer i frågan har inletts även med andra ESK-deltagande stater.

Utskottet delar uppfattningen att det framstår som en angelägen uppgift att få till stånd en europeisk nedrustningskonferens under förutsättning att enighet kan uppnås om syftet med en sådan konferens och att förberedelsearbetet ger anledning förmoda att den skall kunna utmynna i konstruktiva framsteg. Utskottet konstaterar att det svenska initiativet inte står i något motsatsförhållande till andra regeringars liknande förslag under senare år, däribland det av Finland framförda förslaget om ett nedrustningsprogram för Europa, ett av Frankrike framlagt förslag om en konferens som dock inte inbegriper kärnvapen, samt ett polskt konferensförslag. Samtliga dessa utgör värdefulla bidrag till förestående diskussioner och förhandlingar, särskilt inom ramen för ESK.

Yrkande 2 i s-motion 1130 får därmed anses tillgodosett.

I yrkande 1 i vpk-motion 415 föreslås att riksdagen beslutar uttala att Sverige i det fortsatta arbetet i olika nedrustningsorgan kraftfullt verkar för att nya typer av kärnvapen, som t. ex. *neutronbomben*, förbjuds.

Utskottet vill generellt erinra om det arbete som Sverige sedan lång tid nedlägger i olika internationella organ för att söka hejda upprustning och spridning av kärnvapen. Vad gäller neutronbomben torde Sverige ha varit ett av de länder som mest energiskt motsatte sig introduktionen av detta vapen när frågan var särskilt aktuell under åren 1977 och 1978. Den

svenska regeringen klargjorde vid upprepade tillfällen – såväl i internationella fora som i bilaterala samtal med företrädare för andra länders regeringar – att Sverige med djup oro såg på neutronvapnet och en utveckling i detta sammanhang som kunde leda till en ny rustningskapplöpning mellan supermakterna, sudda ut gränsdragningen mellan kärnvapen och konventionella vapen och därmed sänka den s. k. tröskeln för kärnvapenkrig samt ytterligare försvåra tillkomsten av avtal som siktar till verklig nedrustning. Frågan behandlades utförligt i utskottets betänkande UU 1977/78: 12. Sedan den amerikanske presidenten år 1978 beslöt att tills vidare endast tillverka vissa komponenter till neutronbomben men inte framställa vapnet är frågan inte lika omedelbart aktuell. Utskottet förutsätter emellertid att om planerna på produktion och förbandsläggning av neutronvapnet ånyo skulle aktualiseras, den svenska regeringen på samma aktiva sätt som tidigare bevakar frågan och hävdar de svenska synpunkterna.

Utskottet finner därmed att det nu ifrågavarande yrkandet inte ger anledning till någon riksdagens åtgärd, varför det avstyrks.

I yrkande 2 i vpk-motion 415 föreslås att riksdagen beslutar att hos regeringen hemställa att denna skall uttala ett *fördömande av NATO:s beslut om inrättande av ett kärnvapenbärande raket- och robotsystem i Europa*.

Utskottet konstaterar att det i motionen kritiserade NATO-beslutet utgör ett av leden i en fortgående upprustningsspiral i Europa, där en åtgärd av den ena supermakten – i detta fall den sovjetiska förbandsläggningen av SS 20 – möts med motåtgärder av den andra. Åtgärderna är var för sig klandervärda, och har också påtalats från svenska regeringens sida. Den allt överskuggande strävan måste vara att söka bryta denna utveckling. Från svensk sida vänder vi oss också mot kapprustningen i båda supermakterna och försöker vinna förståelse för uppfattningen att rustningar på allt högre nivå inte medför ökad säkerhet. Det är denna linje som Sverige driver i det internationella nedrustningsarbetet.

Tålmodigt fortsatt arbete på ett brett register av nedrustningssträvanden är enligt utskottets mening bättre ägnat att främja rustningsbegränsningar än fördömande av enstaka åtgöranden av ena sidan, såsom motionärerna begär.

Mot denna bakgrund avstyrks ifrågavarande yrkande i motion 415.

I yrkande 5 i samma motion föreslås att riksdagen beslutar uttala att en *svensk nedrustning* är en förutsättning för ett kraftfullt agerande för internationell nedrustning.

Ett yrkande av liknande innebörd behandlades av utskottet i UU 1977/78:12 och avslogs av riksdagen.

Utskottet anförde då bl. a. följande:

Om den svenska säkerhetspolitikens innehåll, inriktning och förutsättningar har länge rått en bred enighet i vårt land. Såsom fastslogs av 1974

års försvarsutredning (SOU 1976: 5) formas säkerhetspolitiken genom en samverkan mellan utrikespolitiken, försvarspolitiken, vår politik i internationella nedrustningsfrågor, handelspolitiken och biståndspolitiken. En av huvudförutsättningarna för att nå de allmänt omfattade säkerhetspolitiska målen är – vid sidan av en aktiv och konsekvent utrikespolitik – att vårt land upprätthåller ett starkt och allsidigt uppbyggt totalförsvar.

Från svensk sida har vid olika tillfällen framhållits att vårt land självfallet skulle delta i en allmänt överenskommen nedrustning men att det inte isolerat kan gå in för en nedrustning av sitt försvar. ---

1974 års försvarsutredning erinrade också om den viktiga roll som vårt totalförsvar spelar för att vidmakthålla stabiliteten i det nordiska området. ---

Både genom sin självständiga och aktiva utrikespolitik, inom vilken nedrustningsarbetet spelar en central roll, och genom sin försvarspolitik har Sverige tillvunnit sig omvärldens respekt och tilltro. Någon motsättning mellan ett litet och alliansfritt lands åtgärder för att värna sin självständighet och dess samtidiga ansträngningar för att hejda den internationella kapprustningen och främja en internationell nedrustning föreligger förvisso inte. Det är uppenbart att ett förhållandevis starkt svenskt försvar behövs så länge de ledande kärnvapenstaterna och militärblocken upprätthåller sin mycket höga rustningsnivå och stora stående militära styrkor i Sveriges och Nordens närhet. Historisk erfarenhet lär vidare att ensidig nedrustning kan verka destabiliserande och rubba styrkebalansen inom en region. Huvudansvaret för rustningssituationen i världen ligger i dag hos supermakterna. Avgörande för nedrustningsarbetet är att dessa tar de första nödvändiga stegen mot en verklig nedrustning och därmed gör det möjligt för andra stater att vidta motsvarande åtgärder.

Utskottet finner inte anledning att nu göra någon annan bedömning. Frågavarande yrkande i motion 415 avstyrks följaktligen.

I vpk-motion 415, yrkandena 3 och 4, hemställs om åtgärder och initiativ från regeringens sida för att *begränsa spridningen av kärnkraftsteknologin* och därmed även *kärnvapenspridningen*.

I yrkande 2 i motion 1621 föreslås att Sverige i FN och andra organ bör verka för en internationell överenskommelse om *stopp för upparbetning av använt kärnbränsle*.

I motion 809, yrkande 1, föreslås att regeringen rekommenderar Sveriges FN-delegation att arbeta för att *IAEA ombildas* till ett organ med enda uppgift att motarbeta atomvapen.

De problem som berörs i yrkandena i fråga regleras i första hand av det internationella fördraget för förhindrande av kärnvapenspridning (NPT) och av stadgan för det internationella atomenergiorganet, IAEA. Sverige är anslutet till såväl NPT som IAEA.

I NPT fastslås alla staters rätt att utan diskriminering nyttja kärnkraften för uteslutande fredliga ändamål. Vidare förordas internationellt samarbete, inklusive överföringar av kärnteknologi. U-ländernas särskilda behov skall därvid beaktas. NPT förutsätter uttryckligen, liksom IAEA:s stadga, att internationell kontroll skall vara knuten till sådan kärnkraftsverksamhet.

Från u-ländernas sida framförs nu allt starkare krav på att kärnkraften inte längre skall förbehållas i-länderna. Detta torde i själva verket bli en av de mest kontroversiella frågorna vid den andra granskningskonferensen för NPT i höst. Vid de alliansfria staternas konferens i Havanna hösten 1979 antogs en resolution som går mycket långt i kraven gentemot exportör-länderna att inte hindra överföring till u-länderna av teknologi på kärnkraftens område.

Samtidigt finns det i i-länderna en klar tendens att skärpa kraven i samband med sådan export. Sverige har ålagt sig mycket stor återhållsamhet i detta hänseende. Som en allmän princip för svenska regeringens behandling av dessa ärenden gäller att exporttillstånd till icke-kärnvapenstater endast kan lämnas om de ratificerat NPT eller gjort minst motsvarande kontrollåtaganden genom IAEA över all egen kärnkraftsverksamhet.

Svenska regeringen har alltsedan sin anslutning till NPT fäst den största vikt vid detta fördrag, som i dag omfattar ett hundratal stater. Den balans mellan förpliktelser och rättigheter som var en förutsättning för NPT:s tillkomst är emellertid utsatt för allvarliga påfrestningar. Höstens granskningskonferens kan därför bli ett avgörande prov för fördragets framtid.

Utskottet utgår från att regeringen liksom hittills i dessa förhandlingar söker tillgodose mycket strikta krav på varje typ av export av kärnkraftsteknologi. Samtidigt kan önskemål om att erhålla sådan teknologi för uteslutande fredliga ändamål i enlighet med NPT:s stadga inte avvisas.

Inför granskningskonferensen har ett omfattande arbete bedrivits inom INFCE (International Nuclear Fuel Cycle Evaluation). INFCE:s arbete har nu avslutats. Det resulterade i ett antal slutrapporter som dock inte innehåller några uttryckliga slutsatser eller rekommendationer. Icke desto mindre kan ur materialet utläsas bl. a.

- att inga nya civila upparbetningsanläggningar bör byggas utöver de tre befintliga och planerade i Frankrike, Storbritannien och Japan
- att plutonium, som utvinns i upparbetningsanläggningar, inte bör återföras i termiska reaktorer
- att separerat plutonium bör lagras i helt betryggande former.

Det är tänkbart att INFCE:s slutrapporter kan få inflytande på granskningskonferensens förlopp.

Arbetet på detta område kommer att fortsätta inom IAEA. Där kommer att behandlas frågor om lagring av separerat plutonium eller använt kärnbränsle och intresset av ökad leveranstrygghet. Från svensk sida är det därvid angeläget att bevaka icke-spridningsaspekter. I detta sammanhang kan aktualiseras tidigare svenska förslag om en internationalisering av vissa delar av kärnbränslecykeln.

Utskottet finner sammanfattningsvis att svenska regeringen aktivt har medverkat i nedrustningsarbetet på att minska riskerna för spridning av kärnvapen och iakttagit en mycket återhållsam hållning beträffande export

av kärnkraftsteknologi. Utskottet utgår ifrån att regeringen fullföljer sina ansträngningar och upprätthåller sin handlingslinje på detta område.

Förslaget i motion 1621 om svensk aktivitet för en internationell överenskommelse om stopp för upparbetning av använt kärnbränsle rimmar enligt utskottets bedömning illa med bl. a. åtagandena i NPT. Enligt den svenska villkorlagen är dessutom upparbetningsavtal, vid sidan av säker direktförvaring, en av de möjligheter som står den svenska kärnkraftsindustrin till buds för att få tillstånd att ladda ett kärnkraftverk. Så länge denna lag gäller är det inte möjligt för Sverige att internationellt driva en annan linje.

IAEA:s uppgifter kan sägas vara dels att ställa tjänster och kunskaper om användning av kärnenergi till framför allt u-ländernas förfogande, dels att kontrollera att denna kärnkraft används endast för fredliga ändamål. Denna kontrolluppgift har efter hand fått ökad tyngd, inte minst genom INFCE, och har den svenska regeringens fulla stöd. Det lär emellertid knappast vara realistiskt att tro att u-länderna vore villiga acceptera att IAEA, som motionärerna föreslår, skulle fräntas sin främjandeuppgift och omvandlas till att bli enbart ett kontrollorgan. Försök i den riktningen skulle förmodligen möta u-ländernas starka motstånd och möjligen leda till att vissa av dem lämnar IAEA.

Mot bakgrund av det anförda får yrkandena 3 och 4 i motion 415 anses besvarade.

Utskottet avstyrker yrkande 2 i motion 1621 och yrkande 1 i motion 809.

I yrkande 3 i motion 1621 föreslås att riksdagen hos regeringen hemställer att möjligheterna att införa en *lekmannastyrelse för Försvarets forskningsanstalt (FOA)* prövas.

I motionen sägs att FOA:s vetenskapliga och teknologiska kompetens är en viktig förutsättning för det svenska arbetet på rustningsbegränsningar och kontrollåtgärder. Insynen i FOA:s verksamhet är emellertid, enligt motionärerna, starkt begränsad av militära skäl. En ökad men väl avvägd insyn borde, framhålls det, vara både önskvärd och möjlig. Inte minst angeläget är detta, enligt motionen, mot bakgrund av att FOA:s verksamhet har en mycket stor bredd och är av betydelse för många av samhällets verksamheter.

Utskottet, som har att bedöma yrkandet från nedrustnings- och informationssynpunkter, anser i likhet med motionärerna att FOA:s tekniskt-vetenskapliga kompetens utgör ett synnerligen värdefullt bidrag i det svenska nedrustningsarbetet.

Med hänsyn till FOA:s uppgifter anser utskottet det naturligt att bl. a. en bred teknisk expertis från skilda verk, institutioner och verksamhetsgrenar är representerad i styrelsen. Utskottet konstaterar samtidigt att i FOA:s styrelse redan ingår lekmannarepresentanter.

Den information om sina arbetsuppgifter som FOA utger i form av forskningsrapporter, verksamhetsberättelser och annan dokumentation

bör enligt utskottets mening kunna tillmötesgå grundläggande önskemål om allmän insyn i en delvis starkt specialiserad och tekniskt komplicerad verksamhet.

Utskottet finner därmed från sina utgångspunkter inte behov av att föreslå någon utvidgning av FOA:s styrelse eller någon kompetensförändring i dess nuvarande sammansättning. Följaktligen avstyrks ifrågavarande yrkande i motion 1621.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen förklarar motion 1979/80: 1130, yrkande 1, angående kartläggning och analys av rustningssituationen, besvarad med vad utskottet anfört,
2. att riksdagen förklarar motion 1979/80: 1621, yrkandena 5 och 6, angående rustningsbegränsningar och den säkerhetspolitiska situationen i Europa, besvarad med vad utskottet anfört,
3. att riksdagen förklarar motion 1979/80: 1130, yrkande 2, angående en europeisk nedrustningskonferens i Stockholm, besvarad med vad utskottet anfört,
4. att riksdagen avslår motion 1979/80: 415, yrkande 1, angående neutronbomben,
5. att riksdagen avslår motion 1979/80: 415, yrkande 2, angående ett regeringsuttalande om NATO-beslutet om robotsystem i Europa,
6. att riksdagen avslår motion 1979/80: 415, yrkande 5, angående svensk nedrustning,
7. att riksdagen förklarar motion 1979/80: 415, yrkandena 3 och 4, angående spridning av kärnkraftsteknologi m. m., besvarad med vad utskottet anfört,
8. att riksdagen avslår motion 1979/80: 1621, yrkande 2, angående (c)-res. upparbetning av kärnbränsle,
9. att riksdagen avslår motion 1979/80: 809, yrkande 1, angående (c) s. y. ombildning av IAEA,
10. att riksdagen avslår motion 1979/80: 1621, yrkande 3, angående (c)-res. lekmanastyrelse för FOA.

Stockholm den 24 april 1980

På utrikesutskottets vägnar

ALLAN HERNELIUS

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Allan Hernelius (m), Gertrud Sigurdson (s), Torsten Bengtson (c), Sture Palm (s), Georg Åberg (fp), Olle Göransson (s), Ingrid Sundberg (m), Sture Ericson (s), Per-Olof Strindberg (m), Jan Bergqvist (s), Sture Korpås (c), Axel Andersson (s), Paul Grabö (c), Maj-Lis Lööw (s) och Hans Petersson i Röstånga (fp).

Reservationer

Torsten Bengtson, Paul Grabö och Sture Korpås (alla c) har avgivit följande reservationer:

1. Upparbetning av kärnbränsle

Reservanterna anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 10 börjar med "Utskottet utgår ifrån" och slutar med "inte avvisas." bort ha följande lydelse:

För Sveriges del har den avgörande förändringen inträffat, att Sveriges folk i folkomröstningen den 23 mars 1980 sagt ja till en avveckling av kärnkraften. Partierna har förbundit sig att följa folkomröstningens resultat. Detta måste självfallet få genomslag i Sveriges nationella och internationella agerande. Sverige kan således inte medverka till en överföring till andra länder av en kärnkraftsteknologi, som vi själva förkastar.

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 10 börjar med "Utskottet finner sammanfattningsvis" och på s. 11 slutar med "en annan linje." bort ha följande lydelse:

Samtidigt som man från svensk sida utgår ifrån den uppfattning om kärnkraften, som svenska folket givit uttryck för i folkomröstningen, är det viktigt, att vi på allt sätt arbetar för att bevara NPT-fördraget och bevaka icke-spridningsaspekterna. Den svenska regeringens medverkan i nedrustningsarbetet måste aktivt fortsätta utifrån de nya förutsättningar, som givits genom folkomröstningens resultat.

Förslaget i motion 1621, yrkande 2, om att Sverige i FN och andra organ bör verka för en internationell överenskommelse om stopp för upparbetning av använt kärnbränsle är mot denna bakgrund ett viktigt led i icke-spridningsarbetet. Spridningsrisken är i betydande grad knuten till upparbetningen av använt kärnbränsle, eftersom denna leder till utvinning av plutonium, som kan användas för vapenframställning.

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 11 börjar med "Utskottet avstyrker" och slutar med "motion 809." bort ha följande lydelse:

Utskottet tillstyrker yrkande 2 i motion 1621 och avstyrker yrkande 1 i motion 809.

dels att utskottets hemställan i moment 8 på s. 12 bort ha följande lydelse:

8. att riksdagen med bifall till motion 1979/80: 1621, yrkande 2, som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört angående upparbetning av kärnbränsle.

2. Lekmannastyrelse för FOA

Reservanterna anser vidare

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 11 börjar med "Utskottet konstaterar samtidigt" och på s. 12 slutar med "motion 1621." bort ha följande lydelse:

Det är emellertid, som framhålles i motion 1621, angeläget att insikten i och debatten kring dessa frågor kan vidgas och även nå folkrörelser och andra organisationer med en bred kontaktyta. En av förutsättningarna för att våra nedrustningssträvanden skall få tyngd i internationella sammanhang är just en vid förankring. Även om FOA:s styrelse i traditionell mening är en lekmannastyrelse, finner utskottet mot denna bakgrund det angeläget med en ytterligare breddning av särskilt folkrörelsernas inflytande i styrelsen. Med anledning av motion 1621, yrkande 3, föreslår utskottet därför, att riksdagen hos regeringen hemställer om en prövning av möjligheterna att öka det reella lekmannainflytandet i styrelsen för försvarets forskningsanstalt (FOA).

dels att utskottets hemställan i moment 10 bort ha följande lydelse:

10. att riksdagen med anledning av motion 1979/80: 1621, yrkande 3, hos regeringen hemställer om en prövning av möjligheterna att öka det reella lekmannainflytandet i styrelsen för försvarets forskningsanstalt (FOA).

Särskilt yttrande

Torsten Bengtson, Paul Grabö och Sture Korpås (alla c) har avgivit följande särskilda yttrande:

Internationella atomenergiorganet (IAEA)

FN:s atomenergiorgan IAEA har dels uppgiften att kontrollera kärnkraftsindustrin för att hindra kärnvapenspridning, dels uppgiften att främja den s. k. fredliga användningen av kärnkraft. Denna kombination av motsägelsefulla uppgifter kom till under andra förutsättningar än dagens. För Sveriges del har det nya inträffat, att vårt folk i folkomröstningen uttalat sig för en avveckling av kärnkraften i Sverige. Då kan Sverige självfallet inte i internationella sammanhang stödja en verksamhet, som syftar till att sprida den av oss underkända tekniken till nya länder.

Vi kan inte rösta för yrkande 1 i motion 809, då det kan uppfattas som alltför snävt även i förhållande till IAEA:s angelägna uppgift att kontrollera kärnkraftsindustrin. Vi ställer oss emellertid bakom andemeningen i motionsyrkandet att IAEA inte bör ha som uppgift att främja spridning av kärnkraftsteknologi utan bör begränsa verksamheten till sina viktiga kontrolluppgifter.